

Урок № 29

Тема. Ідеологізація національно – культурного життя радянської України. Масові репресії та їх ідеологічне виправдання. «Розстріляне відродження». «Великий терор» та його ідеологічне виправдання.

Мета: визначити основні ознаки суспільно-політичного розвитку України у 30-х рр. ХХст., явища «великого терору»; продовжити формувати в учнів вміння працювати з історичними джерелами, аналізувати, порівнювати, робити висновки та узагальнення; розкрити антилюдяну сутність тоталітарного режиму; сприяти формуванню громадянської позиції учнів.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Очікувані результати: після цього уроку учні зможуть: аналізувати зміни в соціальному складі населення: причини і наслідки збільшення кількості працівників у містах, залучення жінки до виробництва; характеризувати процеси та явища суспільного та повсякденного життя: запровадження паспортів, карткової системи, прийняття Конституції УРСР, виникнення тоталітарного суспільства; застосовувати та пояснювати поняття «репресії», їх значення для розвитку України; називати дати основних судових процесів («Шахтинська справа», «СВУ»), визначити їх сутність та сутність масових репресій, що відбувалися згодом.

Основні поняття: тоталітаризм, сталінізм, партійно - державна номенклатура, партійні чищення, політичні репресії, ворог народу, геноцид, культ особистості, буржуазний націоналізм.

Хід уроку

I. Організаційний момент уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Які зміни сталися у соціальній структурі суспільства в період НЕПУ?
2. Дайте визначення терміну «терор».

III. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу.

Учитель. Спершу ніж ми почнемо роботу над першими питанням давайте пригадаємо, що таке соціальна структура суспільства. Це властивий певному суспільний спосіб виробництва поділ праці, взаємовідносини класів, соціальних груп і верств населення. В 1932р. радянська влада запровадила паспорти. (в Україна 1933). Усі громадяни віком від 16 років повинні були мати паспорти з обов'язковою пропискою.

Запитання:

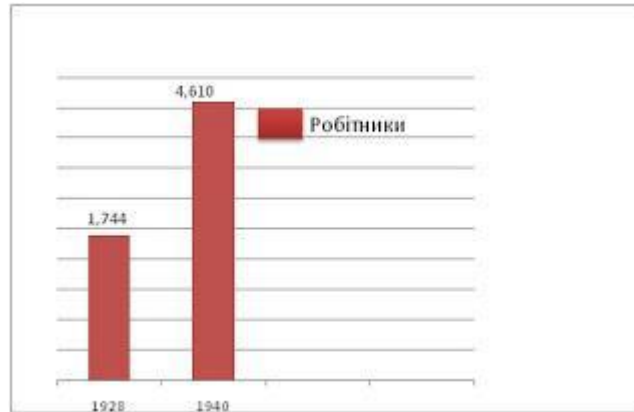
З якою метою запроваджено паспорти?

Отже, всеукраїнське суспільство повинно бути обліковане.

А тепер почнемо працювати над першим питанням.

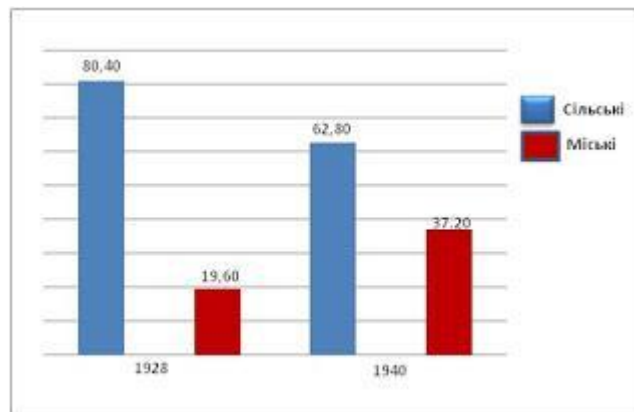
Робота з діаграмами

Зростання кількості працюючих(млн. осіб)

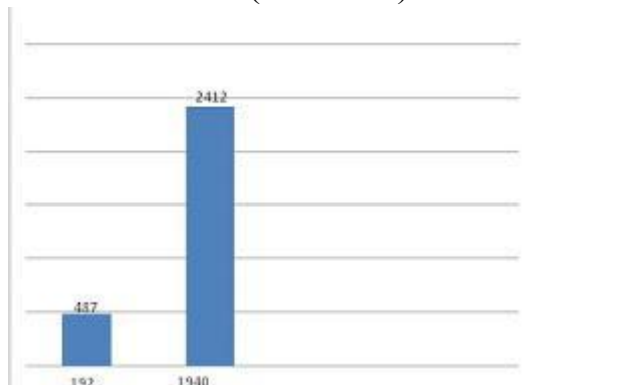
- З чим пов'язане різке зростання кількості робітників у зазначені роки?

Співвідношення сільських і міських жителів(%)

- Чим пояснити стрімке зростання міського населення у цей період?

Кількість працюючих жінок на підприємства, в організаціях та установах (тис. осіб)

- Які наслідки мало активне залучення жінок у виробництво?

Учитель. Продовжуючи працювати над цим питанням, звернемося до прийому критичного мислення: складання таблиці «Що знаємо? Що хочемо дізнатися? Що дізналися?»

Робота з таблицею

Спочатку заповнимо перших дві колонки. А тепер учні самостійно опрацьовують перший пункт параграфу і завершують таблицю:

Що знаємо?	Що хочемо дізнатися?	Що дізналися?
1. В 30-х рр. зростає кількість робітників. 2. Виникає колгоспне селянство. 3. Поступово зменшуються і зникають приватні власники і торговці. 4. В Україні різко скоротилася кількість населення в результаті голоду 1932-1933 рр.	1. Якою стала соціальна структура українського суспільства до кінця 30-х рр.? 2. Які нові верстви населення з'явилися? 3. Як змінилася соціальна драбина?	1. Зникли категорії приватних торговців, власників підприємств. 2. Зросла чисельність робітників в 4 рази. 3. Зросла чисельність службовців до 2млн. чол.. 25% мали середню і вищу освіту. 4. Селянство стало колгоспним, зник індивідуальний власник. 5. Зникли кустарі й ремісники. 6. Сформувалася нова верства-номенклатура.

Інтерактивна вправа «Занурення в документ»:

Опрацюйте документ і дайте відповіді на запитання.

Зі спогадів Т. Солоневич про відвідування делегацією англійських шахтарів шахти в Донбасі.

- Чи застосовується на радянських шахтах жіноча праця?

У його очах на хвилину промайнула зніжковість, але він одразу ж відповів:

- Ні, у нас жінки ніколи не допускалися до роботи над землею.

- Там щойно пройшла жінка з конем.

Я подивилася на директора. Як же він тепер викрутиться?

- А це так, випадково... Вона принесла чоловікові сніданок, і він попросив її повести коня на водопій.

- Дивно, дуже дивно. Адже в Англії жінки ніколи не допускаються під землю.

Цього разу пощастило... Пізніше я довідалася, що у цій шахті і на сусідніх, і взагалі в усьому Донбасі жінки працюють над землею нарівні з чоловіками.

Запитання

- Про що свідчить цей документ?

Розглядаючи питання про соціалістичні деформації, ми не можемо оминати життєвий рівень населення.

Прийом « Мозковий штурм»:

Запитання: що таке життєвий рівень населення? Як жили різні верстви в Україні? Висловіть свою думку.

Визначення основних моментів формування життєвого рівня населення в СРСР та в Україні:

- склався, а потім набув непорушного принципу так званий залишковий підхід до проблем соціальної сфери і рівня побуту;
- головна увага приділялася капітальному будівництву, нарощуванню випуску і вдосконаленню техніки, забезпеченню всім необхідним армії;
- зарплати в більшості населення були низькими;
- колгоспники не мали відпусток, не отримували виплат за лікарняними;
- майже ніхто не отримував пенсій.
- проголошені соціальні права були переважно декларативними, виконували роль ідеологічного прикриття справжнього стану речей.
- добре жилося номенклатурі.

Учитель. Що таке тоталітаризм?

Багато сучасних істориків називають тоталітарний режим, встановлений владою 30-х рр. режимом особистої влади Сталіна або сталінізмом.

Основні причини встановлення тоталітарного режиму в Україні:

- перемога в економічній сфері командно-адміністративного управління;
- одержавлення усіх форм власності;
- відсутність в Україні демократичних традицій суспільного життя;
- перетворення ВКП(б) на провідну силу суспільства;
- зрощення партійного й державного апарату на засадах особистої відданості вождю;
- різке зниження інтелектуального рівня керівництва партії і країни, брак політичної культури;
- відчуження людини від управління справами суспільства;
- постійний жорсткий терор проти всіх груп населення як найдієвіший засіб підтримки режиму одноосібної влади.

Учитель. Поступово з посиленням тоталітаризму формується культ особи вождя Сталіна. Подивіться в ваш словник на визначення терміну «культ особи». Трагедія вітчизняної історії навіть не в падінні життєвого рівня народу. Хоч як це важко і страшно, але то зрештою чи не півбіди. Справжня біда в тому, що 20-30—х рр. XX ст. разом з реалізацією форсованої індустріалізації і колективізації, разом із зростанням обороноздатності країни, подоланням економічної відсталості, виник і надзвичайно зміцнів безоглядно деспотичний режим, який власне вів війну зі своїм народом. Дозуючи тиск і відвертий терор, репресивний апарат як невід’ємна частина тоталітарного режиму покликаний був виконати три головні завдання :

1. Ліквідувати організовану опозицію.

2. Ліквідувати будь - яке особисте інакомислення в лавах партії і скрізь у країні.

3.Ліквідувати забезпечити під пильним невсипущим контролем і наглядом суспільство.

В Україні почалися масові репресії і терор.

Повторення термінів «репресії», «терор».

Механізм репресій був спрощений максимально, але в той же час чітко відпрацьований. Послухайте **головні положення Постанови ЦВК СРСР про боротьбу з ворогами народу:**

1. «Слідство має відбуватися протягом 10 днів.
- 2.Прокурор не бере участі у судовому процесі.
- 3.Підсудний не має права на адвоката.
- 4.Вирок суду не підлягає оскарженню.
- 5.Підсудний не може сподіватися на помилування.
- 6.Смертельний вирок суду(розстріл) проводили у виконання негайно».

Лиховісні спец автомобілі НКВС, яких у народі називали «чорними воронками», щоночі доставляли до НКВС тисячі «ворогів народу». А потім починалися нестерпні катування.

Загалом протягом 20-30-х. рр. прокотилося три хвилі масових репресій.

I хвиля (1928-1931рр.) – розкуркулення, депортації, викриття шкідницьких організацій,боротьба проти відомих українських громадських діячів та інтелігенції:

- « шахтинська справа» (1928 р.) над 53 спеціалістами вугільної промисловості Донбасу, які нібито займалися шкідницькою діяльністю (5 чоловік отримали смертний вирок, інші – різні строки ув'язнення);
- сфабрикований процес над « Спілкою визволення України» (СВУ) 1930 р. – справа, спрямована проти « старої» національної еліти. Звинувачення 45 чоловік у підготовці збройного повстання,що мало на меті відновлення самостійної «буржуазної» України;
- сфальсифікована справа «Українського національного центру» (УНЦ) 1931 р. – процес над колишніми провідними діячами УНР, серед яких були М.Грушевський, В. Голубович та ін.;
- боротьба з УАПЦ (із 34 єпископів за арештовано 24, ще 8 зникли без суду і слідства)

II хвиля (1932-1935 рр.) – голодомор, репресивний спалах після вбивства С.Кірова, боротьба з «націоналістичним ухильництвом»:

- голодомор 1932 – 1933 рр.;
- самогубства М.Хвильового та наркома освіти М.Скрипника;
- арешт українських кобзарів і лірників та розправа над ними (грудень 1934 р.);
- справи «Української військової організації (УВО) , «Блоку українських націоналістичних партій» тощо.

III хвиля (1936-1938 рр.) – доба «великого терору»:

- боротьба з українським націоналізмом (справи « націоналістичного» групи професора М.Зерова, «Блоку українських терористичних груп» та ін.);

- боротьба з ухилами в партії (справи «Українського троцькістського центру» , « Соціал-демократичної партії України»);
- чистка партверхівки, репресії проти членів КП(б) У (Є.Квірінг, Х.Раковський, П.Постишев та ін.);
- репресії в армії (серед репресованих були відомі радянські полководці Й.Якір – командувач Київського військового округу, І.Дубовий – командувач Харківського військового, Є.Ковтюх, І.Федько, Д.Шмідт, І.Уборевич та ін.);
- репресивні заходи проти українських діячів культури – «розстріляне відродження».

Суспільство дедалі більше поринало у прірву страху, відчаю, соціальної деградації. Репресії переросли в масові. Не уникла репресій армія і партія. В результаті «Великого терору» постраждали мільйони людей, після цього влада сталінської керівної верхівки стала абсолютною.

Розглянемо першу справу: «Шахтинську»- процес над «шкідниками» у вугільній промисловості.

Інтерактивна вправа: «Імітація (розігрування ситуації в ролях, рольова гра: прес-конференція)»

Журналіст. Я представляю редакцію газети «Нова Юзівка». Ви працювали на шахті і були свідком «Шахтинської справи». Скажіть, у чому звинувачували учасників процесу?

Шахтар. Головне звинувачення – це шкідництво, тобто вибухи і затоплення шахт, псування устаткування, підпал електростанцій, свідомі зриви постачання продуктів харчування для гірників.

Журналіст. Скажіть, все перераховане вами справді було?

Шахтар. Звичайно, ні! Це була нахабна брехня. У період індустріалізації країна мала гостру потребу у вугіллі. Уряд вимагав збільшення планів, а обладнання залишалося старим, воно не витримувало навантаження, що й призводило до аварій, у тому числі й зі смертельними наслідками.

Журналіст. А це правда, що на шахтах Донбасу 1928 р. працювала значна група інженерів, які розпочали свою трудову діяльність ще до 1917р.?

Шахтар. Так, це правда це були інтелігентні, переважно літні, люди. Вони були проти «штурмівщини» й розуміли суть економічних прорахунків Раднаркому, не сприймали необдуманих вказівок, через які порушувалася техніка безпеки й технологічні процеси. «Спеців» обвинуватили в підриві кам'яновугільного виробництва, у зайвих витратах капіталу, зниженні якості, а також у розвалі шахт і заводів.

Журналіст. Жоден з вищеперерахованих вами аргументів на суді не був доведений?

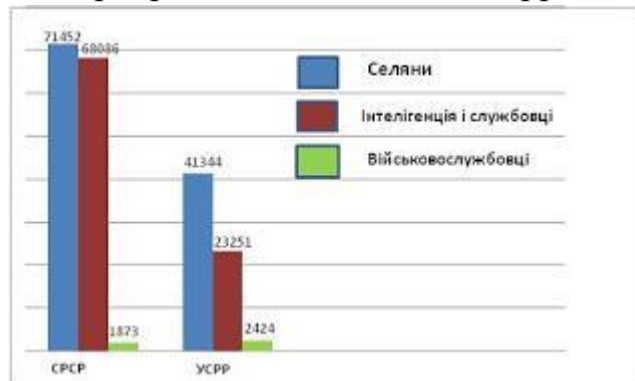
Шахтар. Звичайно, ні. Адже процес був показовим. 37 томів нарахувала «шахтинська справа», де все-від першої сторінки й до останньої сторінки було вигадкою. Проте як переконливо говорив прокурор! Я був свідком того, як 12-річний хлопчик, син одного з підсудних, під час судового засідання підвівся у залі й голосно сказав своєму батькові :

«Я ненавиджу тебе. Ти ворог народу. Я не хочу носити твоє прізвище й зрікаюся тебе».

Журналіст: Дякую за інтерв'ю.

Робота з діаграмами:

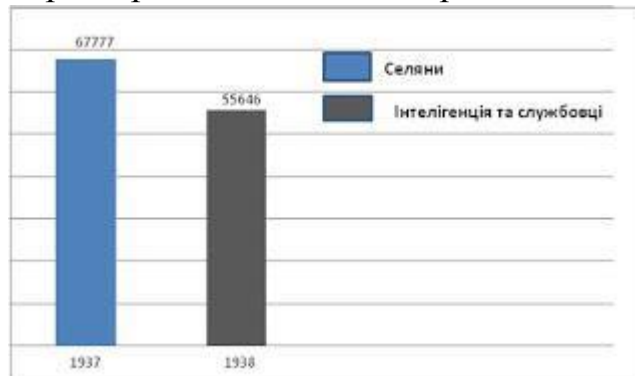
Кількість репресованих в 1937-1938 рр. в Україні

Кількість членів КП(б) У (тис. осіб)

Кількість розстріляних жителів України в 1937-1938рр.

1. На які верстви населення в Україні найбільше поширювались репресії?
2. Якою була подальша доля виключених з лав КП(б)У?

Найбільші судові процеси і справи

Дата	Справа
1928р.	«Шахтинська справа». Справа Велі Ібрагімова
1930р.	Процес над меншовиками
1930р.	Процес над «Спілкою визволення України(СБУ)
1930р.	Справа Промпартії

1931р.	Справа «Українського національного центру(УНЦ)
1933р.	Справа про некомплектне відвантаження комбайнів. Справа про шкідництво на електростанціях. Справа «Польської організації військової»
1933р.	Справа «Блоку українських націоналістичних партій»
1934р.	Справа «Української військової організації(УВО)»
1935р.	Викриття «Всеукраїнського боротьбистського центру»
1936р.	Справа «троцькістсько - зінов'євського терористичного центру
1937р.	Справа « антирадянського троцькістського центру»
1937р.	«Процес військових»
1938р.	Справа « антирадянського право троцькістського блоку»

Запитання

- Чи виправдані були ці репресії?
- Які наслідки вони мали для СРСР та УРСР?

IV. Узагальнення та систематизація

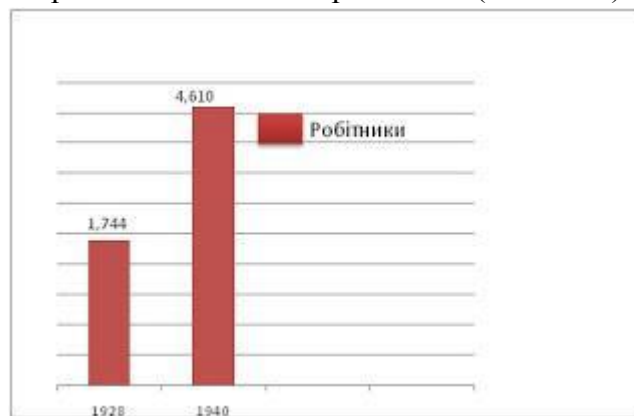
Скласти таблицю

Основні ознаки суспільно-політичного розвитку України у 30-ті роки	
Позитивні	Негативні
Ентузіазм. Оптимізм. Демократична Конституція. Права і свободи громадян. Урбанізація тощо	Терор. Диктатура Сталіна. Бюрократичний апарат. Порушення прав і свободи. Страх. Репресії. ГУЛАГ. Однострійність тощо

V. Домашнє завдання

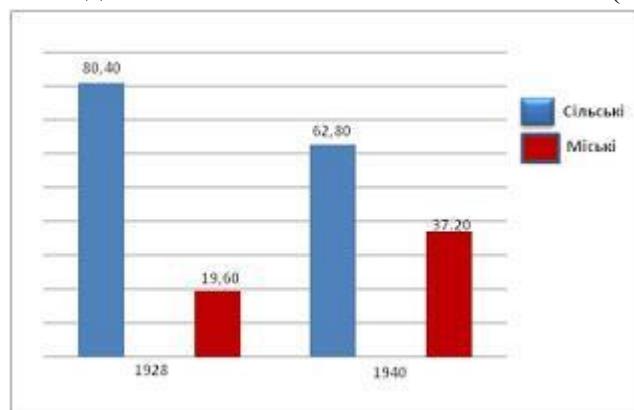
1. Опрацювати відповідний матеріал у підручнику

Зростання кількості працюючих(млн. осіб)

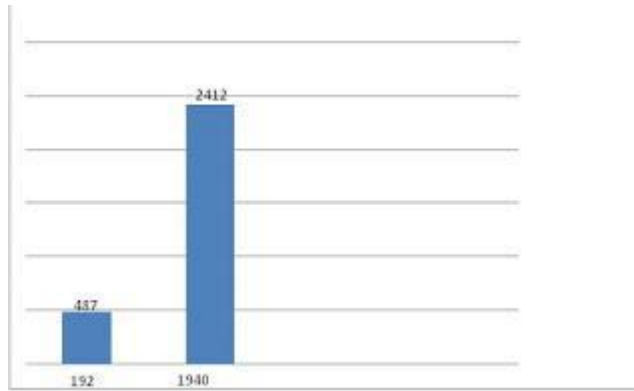
- З чим пов'язане різке зростання кількості робітників у зазначені роки?

Співвідношення сільських і міських жителів(%)

- Чим пояснити стрімке зростання міського населення у цей період?

Кількість працюючих жінок на підприємства, в організаціях та установах
(тис. осіб)

- Які наслідки мало активне залучення жінок у виробництво?

Зі спогадів Т. Солоневич про відвідування делегацією англійських шахтарів шахти в Донбасі.

- Чи застосовується на радянських шахтах жіноча праця?

У його очах на хвилину промайнула зніяковілість, але він одразу ж відповів:

- Ні, у нас жінки ніколи не допускалися до роботи над землею.

- Там щойно пройшла жінка з конем.

Я подивилася на директора. Як же він тепер викрутиться?

- А це так, випадково... Вона принесла чоловікові сніданок, і він попросив її повести коня на водопій.

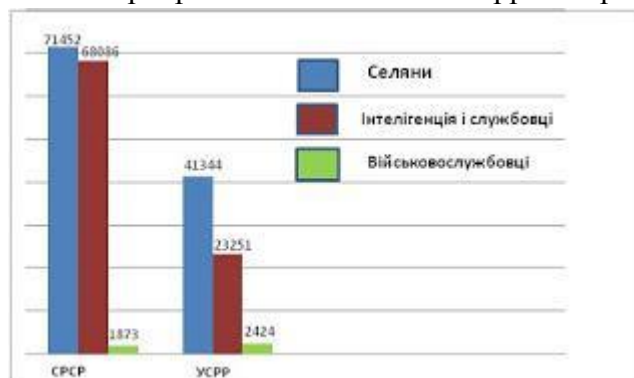
- Дивно, дуже дивно. Адже в Англії жінки ніколи не допускаються під землю.

Цього разу пощастило... Пізніше я довідалася, що у цій шахті і на сусідніх, і взагалі в усьому Донбасі жінки працюють над землею нарівні з чоловіками.

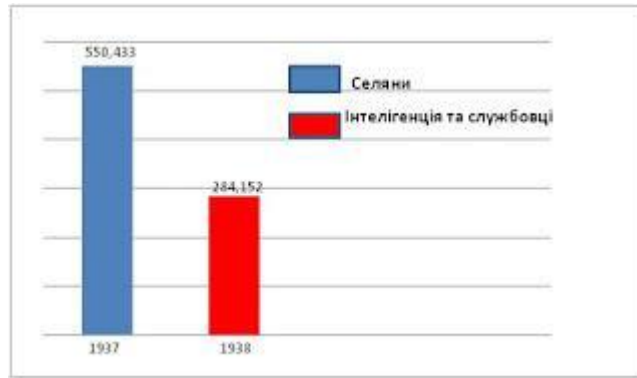
Запитання

- Про що свідчить цей документ?

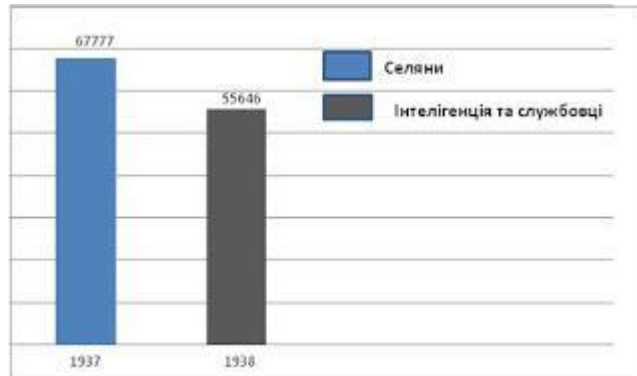
Кількість репресованих в 1937-1938 рр. в Україні

Кількість членів КП(б) У (тис. осіб)

Кількість розстріляних жителів України в 1937-1938рр.

1. На які верстви населення в Україні найбільше поширювались репресії?
2. Якою була подальша доля виключених з лав КП(б)У?